

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال ششم، شماره سوم و چهارم، پاییز - زمستان ۱۴۰۰ [انتشار: تابستان ۱۴۰۲]

سرسخن: بسی رنج درین سال سی / به احیای گنجینه پاریس • باقابه، پاتابه، پاتاره / علم‌نرف ساقی • یادداشت‌های شاهنامه‌شناسی (۳) / ابوالفضل غلصی • یادگار حضور امام رضا در مسجد جامع ساوه / صادالدين شيخ المکماي • رساله نخبة الورداء تأليف نصرالله دمازندى / قاسم قرب • استدراكاتى بر مقدمه چاپ عکسی تاریخ سیستان (۲) / حمیدرضا بابک / سلمان، اثر سزى • دمنیان، دومینان، دمنی / ج. ط. زند (سروش) • دیوان قزخی سیستانی با کتابت عبرت‌ناپیتی و حواشی ملک‌الشعراء بهار / محمود عالی‌پور • کتابچه چهل‌ستون شاه عباس، سرورده محمد بیگ فرصت / لافله بوجار • تصحیح قصیده بازمانده از شعوری کاشانی در جنگ ابن‌خاتون / علی کلمی • واژه «اوخم» / محسن ناکرالمصنعي «بونه» • آیا کتاب گشایش و زهائش نوشته ناصر خسرو است؟ / محمدرضا توکلی صابری • نقلی بر تصحیح کتاب بدایع السلح / میلاد یگدلو • نقلی بر تصحیح کلیات عبید زاکانی به تصحیح محمدجعفر محجوب / محسن تریفی ضمیر • نگاهی به کتاب اقلیم مکتوب خدا / ریحانه بهبودی • پیشنهادی در جهت سامان‌دهی پایان‌نامه‌های حوزه تصحیح / سید محمدرضا ابرارلسود • آثار مصطفی عالی اقلندی / نصرانه صالحی • آنگ فلدزیویچ آکیموشکین (۱۷ فوریه ۱۹۲۹ - ۳۱ اکتبر ۲۰۱۰) / الکسی غیسانولین، ترجمه: محمادین کیوانی • گنج زری بود در این خاکدان؛ در گرمی داشت یاد و نام ی. ت. پ. دیروین (۱۹۳۱-۲۰۲۳) / علیرضا سیدغراب • نقلی بر نوشته علیرضا هاشمی زاهد درباره چاپ اخیر منظومه صراط‌المخط / علی صفوی آوندله

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مطبع: مرکز اسناد و کتابخانه ملی
تهران - خیابان انقلاب
پلاک ۱۱۸۲

۹۶ - ۹۷

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون،
نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال ششم، شماره سوم و چهارم
پاییز - زمستان ۱۴۰۰ [انتشار: تابستان ۱۴۰۲]

صاحب امتیاز:

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر و سرویراستار: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ دیجیتال: میراث

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و
ابوریحان، ساختمان فروردین (شماره ۱۱۸۲)، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir
gozresh@mirasmaktoob.ir

بها: ۶۰۰،۰۰۰ ریال

روی جلد: نگاره‌ای از کعبه در دستنویسی از شهنامه
سلطان سلیم، به شماره ۳۵۹۵ در مجموعه احمد ثالث
در کتابخانه موزه طویقایی سرایی، بی‌تاریخ. نسخه به
رسم خزانه کتب مرادخان بن سلیم خان (حک ۹۸۲ -
۱۰۰۳ ق) و در همین دوره کتابت شده است.

فهرست

سرخن

بسی رنج بردم درین سال سی / به احیای گنجینه پارسی ۵-۶

بستار

بافتابه/ بافتابه/ بافتاوه / علی‌اشرف صادقی ۷-۸

یادداشت‌های شاهنامه‌شناسی (۳) / ابوالفضل خطیبی ۹-۱۵

یادگار حضور امام رضا در مسجد جامع ساوه / عمادالدین شیخ‌الحکامی ۱۶-۱۸

رساله نخبة الوزراء تألیف نصرالله دماوندی / قاسم قریب ۱۹-۲۶

استدراکاتی بر مقدمه چاپ عکسی تاریخ سیستان (۲) / حمیدرضا (بابک) سلمانی؛ آرش سزی ۲۷-۲۹

دمنیان/ دومیان/ دمنی/ دومی / ج. ط. نژد (سروش) ۳۰-۳۱

دیوان فرخی سیستانی با کتابت عبرت نائینی و حواشی ملک‌الشعراء بهار / محمود علی‌پور ۳۲-۴۱

کتابچه چهل ستون شاه عباس، سروده محمد بیگ فرصت / فاطمه بوجار ۴۲-۴۸

تصحیح قصیده بازمانده از شعوری کاشانی در جنگ ابن‌خاتون / علی کاملی ۴۹-۵۲

واژه «رُخْم» / محسن ذاکرالحسینی «پزند» ۵۳-۵۷

آیا کتاب گشایش و رهایش نوشته ناصر خسرو است؟ / محمدرضا توکلی صابری ۵۸-۶۳

نقد و بررسی

نقدی بر تصحیح کتاب بدایع الملح / میلادیگدلو ۶۴-۷۸

نقدی بر تصحیح کلیات عبید زاکانی به تصحیح محمدجعفر محبوب / محسن شریفی صبحی ۷۹-۸۳

نگاهی به کتاب اقلیم مکتوب خدا / ریحانه بهبودی ۸۴-۹۲

پژوهش‌های دبایق

پیشنهادی در جهت سامان‌دهی پایان‌نامه‌های حوزه تصحیح / سید محمدرضا ابن‌الرسول ۹۳-۱۰۵

ایران در متون و منابع عثمانی (۳۴)

آثار مصطفی عالی افندی / نصرالله صالحی ۱۰۶-۱۰۸

آشنایی با سخنرسان و متن پژوهان (۶-۷)

آلگ فدر ویچ آکیموشکین (۱۷ فوریه ۱۹۲۹ - ۳۱ اکتبر ۲۰۱۰) / الکسی خیسماولین؛ ترجمه: مجدالدین کیوانی ۱۰۹-۱۱۳

گنج زری بود در این خاکدان؛ در گرامی‌داشت یاد و نام ی. ت. پ. دبروین (۱۹۳۱-۲۰۲۳) /

علی‌اصغر سید غراب ۱۱۴-۱۲۳

دبایق نوشته‌های به‌مشین

نقدی بر نوشته علیرضا هاشمی‌نژاد در باره چاپ اخیر منظومه صراط‌الخط / علی صفری آق‌قلعه ۱۲۴-۱۳۰

دکتر شهرام آزادیان

(هجدهم آذر ۱۳۵۲ - بیست و دوم تیر ۱۴۰۲)

درگذشت ناگهانی دکتر شهرام آزادیان، استاد دلسوز گروه ادبیات فارسی دانشگاه تهران، موجب دروغ و افسوس بسیار شد و همکاران و شاگردان او را در اندوهی گران فرو برد. گزارش میراث خود را در غم ایشان شریک می‌داند و برای خانواده و دوستان او آرامش و بردباری آرزو می‌کند.
یادش گرمی و روانش قرین آرامش باد.

بسی رنج بردم درین سال سی به احیای گنجینه پارسی

کتاب، با ما قرارداد پخش فایل الکترونیکی دوستانه عنوان از منشورات میراث مکتوب را بست و اطلاع دارم که پیوند (Link) کتاب‌های دیجیتالی (E-book) میراث مکتوب را به کتابخانه‌های معتبر جهان، به‌ویژه آمریکا و اروپا، در سطح وسیع عرضه کرده‌است.

با این حال وقتی کتاب‌های میراث مکتوب را در این پایگاه جهانی، که متصل به کتابخانه‌های آمریکایی و اروپایی است، جست‌وجو کردم، شعفم دوچندان شد. بسی مسرورم که در ایران جزء معدود مؤسسات، یا شاید تنها مؤسسه‌ای هستیم که دستاوردهای علمی‌اش در کتابخانه‌های معتبر دنیا با این گستردگی در دسترس محققان است.

پس از پخش این خبر، برخی تماس گرفتند و گفتند که مایلند آثارشان در مسیر پخش و توزیع جهانی قرار گیرد. پاسخ دادم ما اقدامی برای ارتباط نکردیم و پیگیری طرف مقابل بود که منجر به این همکاری دوجانبه شد، «مشک آن است که خود ببوید». طبعاً اعتبار و کیفیت آثار منتشرشده، موجب اعتماد کارشناسان مؤسسات خارجی شده و اکنون شاهدیم که منشورات این مؤسسه در دسترس مراکز دانشگاهی جهان قرار گرفته‌است. سی سال تلاش مستمر، با حفظ کیفیت کار و با بهره‌گیری از آموزه‌ها و آموزه‌های

خدای را سپاس که در آستانه سی‌سالگی تأسیس مؤسسه، به مصداق این مصرع از بیت منسوب به فردوسی که «بسی رنج بردم درین سال سی»، بحمدالله به احیاء و نشر گلچینی از ذخائر علمی و فرهنگی سده‌های شکوهمند تمدن اسلامی ایرانی کامیاب شده‌ام. زهی نیک‌بختی که دستاوردهای این مؤسسه زینت‌بخش کتابخانه‌های معتبر دانشگاه‌های معتبر اروپایی، آسیایی و آمریکایی است و مایه خرسندی است که مراکز ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی با این مؤسسه ارتباط دارند و در تحقیق و نشر و برگزاری نشست‌ها همکاری می‌کنند.

اخیراً یکی از دانشجویان ایرانی دانشگاه هاروارد که نوشته‌های مرا در فضاهای مجازی دنبال می‌کند به من اطلاع داد که در پایگاه اینترنتی worldcat.org، پایگاهی که عناوین کتاب‌های بسیاری از کتابخانه‌های بزرگ جهان در آن وجود دارد، اغلب کتاب‌های میراث مکتوب را در دسترس یافتیم و نشانی داد که این کتاب‌ها در کدام کتابخانه نگهداری می‌شوند. به او گفتم که به‌رغم تحریم‌ها، برخی کتابخانه‌های آمریکایی و اروپایی، با واسطه، نسخه کاغذی کتاب‌های مؤسسه را تهیه می‌کنند و حدود شش سال پیش هم مؤسسه انتشارات بریل با ۳۳۰ سال سابقه فعالیت در چاپ و پخش

ایران‌شناسان را تشویق به حضور کرد. این احساس امنیت است که موجب آرامش، رونق کسب و کار، تقویت ارتباطات و دفع اندوه و افسردگی می‌شود. پیش از کرونا، پروفیسور چارلز ملویل، ایران‌شناس برجسته انگلیسی، عزم سفر به ایران داشت و ویزا هم گرفت، اما موانع دیگری سد راه او شد و نتوانست به ایران سفر کند.

دیپلماسی فرهنگی عامل تقویت روابط سیاسی است. ایران‌شناسی که برای تصحیح یک متن کهن اقدام می‌کند، برای تکمیل تحقیقاتش راهی جز سفر به این کهن دیار ندارد. اگرچه اکنون به مدد شبکه جهانی اینترنت روابط بین اهل علم هم تسهیل شده، اما دیدن نسخه و اسناد و بررسی میدانی تنها با حضور و بحث و گفت‌وگو مقدور است؛ چنان‌که شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب، در کشورهای هم‌جوار عربی و نیز کشورهای اروپایی، امری ضروری است که شوربختانه به علت تورّم و گرانی بلیط و هزینه‌های اقامت از آن محروم مانده‌ایم و مغبون. اگر دیگران به ایران سفر کنند، بهشت ارزانی مر آنان را ارزانی است. امسال بعینه شاهد تبعات این قطع ارتباط در نمایشگاه کتاب بودیم. غیبت ناشران جهان عرب و کشورهای دیگر در نمایشگاه امسال، در قیاس با سی سال گذشته بی‌سابقه بود.

امید است متولیان امر این ظرفیت‌های ارتباطی را ارج نهند و شرایط را بهبود بخشند تا ملت‌های فارسی‌زبان به هم نزدیک‌تر شوند و مؤسسه میراث مکتوب هم بتواند بیش از گذشته از فرصت‌های طلایی سی سال تجربه و حسن شهرت خود بهره بگیرد و دیگران را در گسترش دستاوردهای فرهنگی سهیم سازد.

گذشتگان، اعتباری به برند میراث مکتوب داده و آثار این مؤسسه را در محل اقبال اهل علم قرار داده‌است. قطعاً اگر تحریم‌های ظالمانه بر کشور تحمیل نمی‌شد و رفت و آمد به راحتی صورت می‌گرفت، جمع‌کنی از ایران‌شناسان به ایران سفر می‌کردند و تبادلات فرهنگی، برگزاری نشست‌ها و همایش‌های تخصصی در سطح وسیع‌تری انجام می‌گرفت. چند سالی هست که رئیس انجمن جوامع فارسی‌زبان (ASPS) قصد دارد جمع‌کنی از ایران‌شناسان را به ایران بیاورد و نشست دوسالانه انجمن را در شیراز برگزار کند، اما موفق نشده و عده زیادی از حضور در این همایش انصراف داده‌اند. پیش‌تر در نشستی که در گرجستان و ترکیه برگزار کرده‌بود، به‌عنوان عضو این انجمن شرکت کرده‌بودم و همواره افسوس و دریغ ورد زبانه بود. اخیراً هم این گردهمایی در ارمنستان برگزار شد.

میراث مکتوب با پشتوانه غنی علمی و فرهنگی، توان مدیریت برگزاری این‌گونه گردهمایی‌ها را داشته‌است و دارد. کشور ما بیش از گذشته نیازمند ارتباط با فارسی‌زبانان دنیاست. استعمار اروپا، که خود قربانی تقسیمات قومی و زبانی است، راه نفوذ به ملل دیگر را تفرقه و تجزیه می‌داند. اگر ما هم‌زمان در کنار امت اسلامی، برای هم‌گرایی جهان ایرانی و هم‌آوایی با جوامع فارسی‌زبان هم هزینه می‌کردیم و «اندیشه ایرانی‌شهری» را به‌سان ملت‌سازان قومگرا مذموم نمی‌انگاشتیم، امروز جهان ترک را نه تنها در مقابل خود نمی‌دیدیم، که با وجود گستردگی قلمرو ایران‌دوستان، دیگر کسی با ما بر جبین‌گره نمی‌افکند و طرف کله کج نمی‌نهد، چه عثمانیان خود پیشینه‌ای درازدامن در هم‌زیستی با فارسی‌زبانان دارند و بخشی از تاریخ و فرهنگشان به زبان فارسی نوشته شده و سلاطین نامورشان به داشتن دیوان فارسی می‌بالیده‌اند و مکاتباتشان با شاهان صفوی به فارسی بوده‌است.

هر زمان که درهای کشور به‌روی ایران‌دوستان، فارسی‌گویان و فارسی‌زبانان دنیا گشوده‌باشد، آغوش مردم نیز برای پذیرایی از میهمانان خود باز است. هیچ مسافری نباید از سفر به ایران احساس ناامنی کند. با سیاست یک‌بام و دو هوا نمی‌توان گردشگران را جذب، ایران‌دوستان را دعوت و

Table of Contents

Editorial

In Thirty Years, I've Withstood Great Misery's Thrust/ To Save Persian literature, a Treasure Robust 5-6

Articles

Bāftāba/ Pāftāba/ Pāftāwa / Ali Ashraf SADEGHI 7-8

Shahname Studies Notes III / Abolfazl KHATIBI 9-15

A Relic of Imam Reza's Presence in the Great Mosque of Sāveh / Emadoddin SHEYKHOLHOKAMAEI 16-18

Nukhbat al-Wuzarā Treatise, Penned by Naṣr Allāh-i Damāwandī / Ghasem GHARIB 19-26

A Few Remarks on the Introduction of the Facsimile Edition of *Tārīkh-i Sīstān* II / HamidReza (Babak) SALMANI; Arash SERRI 27-29

Dumanīān/ Dūmanīān/ Dumanī/ Dūmanī / J. T. NAJAND (Soroush) 30-31

The *Dīvān* of Farrukhī-yi Sīstānī Copied by 'Ebrat-e Nā'īmī, Annotated by Malek al-Šo'arā Bahār / Mahmoud ALIPOUR 32-41

The Inscription of Shah 'Abbās II's Chihil Sutūn, Composed by Muḥammad Bayg-i Furṣat / Fatemeh BOUJAR 42-48

Editing of an Extant Qaṣīde by Šu'ūrī-yi Kāšānī in the Anthology of Ibn-i Khātūn / Ali KAMELI 49-52

On the Word *Rukhum* / Mohsen ZAKEROLHOSEYNI "Parand" 53-57

Did Nāṣir-i Khusraw write *Gušāyīš wa Rahāyīš* (Knowledge and Liberation)? / MohammadReza TAVAKKOLI SABERI 58-63

Reviews and Critiques

A Review of the Edition of *Badāye' al-Mulah* (Droll Novelties) / Milad BIGDELOU 64-78

A Review of the *Kullīyyāt-i* (collected works of) 'Ubayd-i Zākānī Edited by Mohammad Jafar Mahjoub / Mohsen SHARIFI SAHI 79-83

A Look at *The written world of God* / Reyhane BEHBOUDI 84-92

Essays on Research

A Proposal for Organizing Dissertations on Text Editing / Seyyed MohammadReza EBNORRASOUL 93-105

Iran in Ottoman Texts and Sources (25)

Works of Mustafa 'Āli Efendi / Nasrollah SALEHI 106-108

Introducing Codicologists and Textual Scholars (6-7)

Oleg Fedorovich Akimushkin / Majdoddin KEYVANI 109-113

A Shining Gem in This Earthly Sphere: In memory of J.T.P De Bruijn / AliAsghar SEYED-GOHRAB 114-123

On the Previous Articles

A Response to AliReza Hasheminejad's Review of the New Edition of *Širāf al-Khaṭf* (The Principle of Calligraphy) / Ali SAFARI AQ-QALEH 124-130